

1.01 Izvirni znanstveni članek

IZ ARHIVSKIH FONDOV IN ZBIRK
FROM THE ARCHIVAL FILES AND COLLECTIONS

Prejeto: 20. 3. 2019

UDK 94(497.4Kranj):771.521(497.4Kranj)«1860»

Fotografija Kranja na steklu iz leta 1860 – predstavitev arhivalije, proces raziskave in zgodovinski kontekst nastanka

BLAŽ OTRIN

mag. zgodovine, arhivski svetovalec,
Nadškofijski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI-1000 Ljubljana,
e-pošta: blaz.otrin@rkc.si

Izvleček

Leta 2014 se je v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani našla voščilnica župljanov Župnije Kranj novoimenovanemu ljubljanskemu škofu Jerneju Vidmarju iz leta 1860, kjer je na prvi strani vdelana fotografija iz stekla, ki prikazuje Glavni trg v Kranju. Fotografija, ki je najstarejša v Nadškofijskem arhivu Ljubljana in najstarejša znana fotografska upodobitev Kranja, je vzbudila veliko pozornost pri raziskovalcih, posebno še zato, ker bi avtor fotografije lahko bil Janez Puhar. Skupina raziskovalcev iz različnih strok je arhivalijo v naslednjih letih interdisciplinarno raziskovala. Iz vsebine voščila, konteksta nastanka, arhivskega gradiva in literature se ne da natančno ugotoviti, kdo je avtor fotografije.

Ključne besede:

Jernej Vidmar,
zgodovina
fotografije,
fotografija na
steklu, Kranj,
Janez Puhar,
1860

Abstract

PHOTOGRAPH OF KRANJ ON GLASS FROM 1860 –
THE PRESENTATION OF ARCHIVALIA, RESEARCH PROCESS,
AND THE HISTORICAL CONTEXT OF ORIGIN

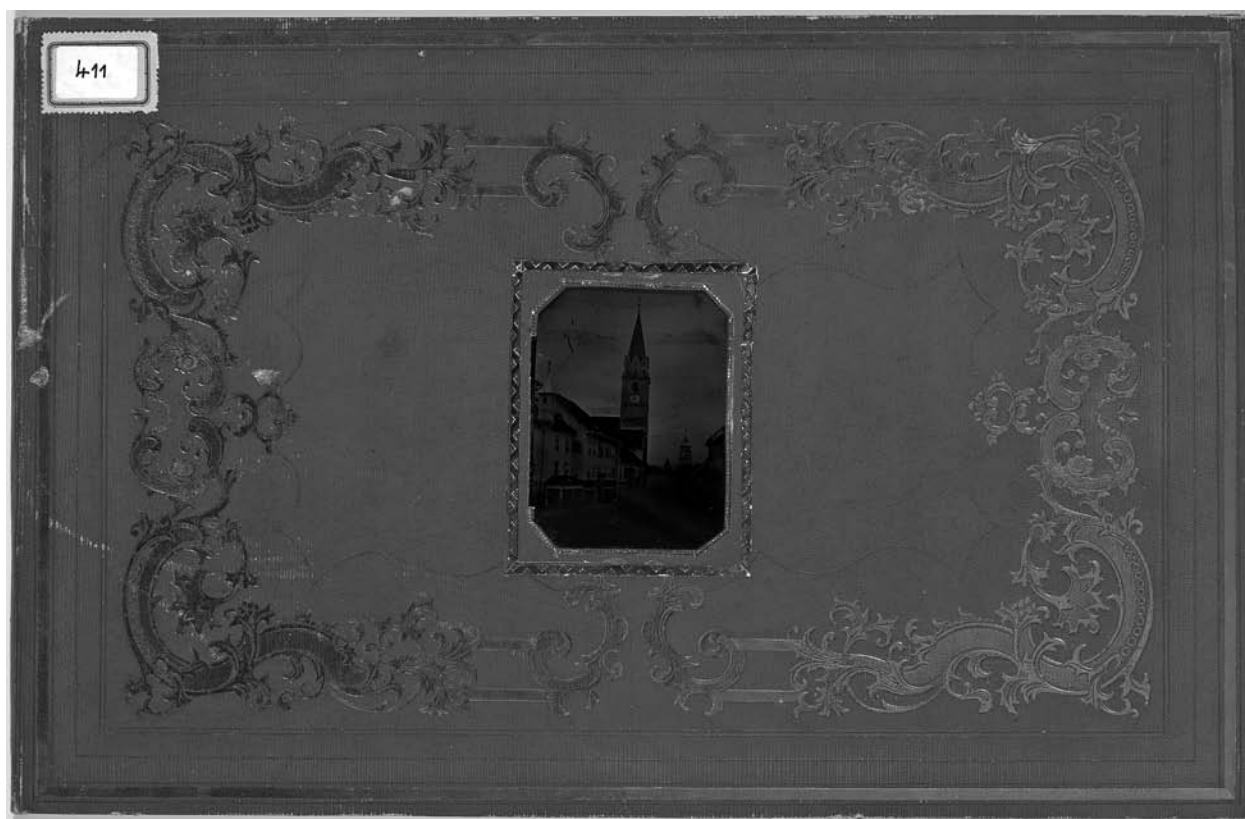
In 2014, a card which the parishioners of Kranj parish gifted to the newly ordained Bishop Jernej Vidmar in 1860 was found in Archdiocesan Archives in Ljubljana. The front of the card is inlaid with a glass photograph showing the main square of Kranj. As the oldest photograph in the Archdiocesan Archive Ljubljana and the oldest known photographic depiction of Kranj, it attracted a great deal of researchers' attention, particularly since the author could be Janez Puhar (Johann Pucher). A group of researchers from various fields have been conducting an interdisciplinary research in the following years. The author of the photograph cannot be determined from the card content, origin context, archives or literature.

Key-words:

Jernej Vidmar,
history of
photography,
photograph on
glass, Kranj, Janez
Puhar, 1860

Novembra 2014 sem popisoval urbarje župnijskih arhivov Nadškofijskega arhiva Ljubljana (NŠAL) in pri raznih knjigah Župnije Kranj pregledal tudi arhivsko škatlo številka tri, kjer so se nahajali štirje urbarji. A še bolj kot urbarji je mojo pozornost pritegnila v rdeče usnje ovita voščilnica velikega formata, ki je imela na sprednji strani vdelano stekleno fotografijo. Ob pregledu voščilnice sem ugotovil, da gre za voščilnico župljanov mestne Župnije Kranj novoimenovanemu ljubljanskemu škofu Jerneju Vidmarju z 31. 5. 1860 (praznik sv. Kancijana in tovarišev).¹ To je pomenilo, da gre za najstarejšo datirano fotografijo v NŠAL,² najstarejšo fotografijo Kranja, ob dejstvih steklene fotografije, mesta Kranj, leta 1860 in Jerneja Vidmarja, se je sama po sebi ponujala tudi povezava z izumiteljem fotografije Janezom Puharjem.

Tako se je začela dolga in zanimiva pot raziskave dragocene arhivalije, rezultati raziskovanj pa so sedaj zbrani v pričujočih člankih. Interdisciplinarna raziskava je bila za mnoge izmed nas izjemna strokovna izkušnja, ki nam je odprla povsem nove horizonte raziskovanja in možnosti plodnega sodelovanja raznovrstnih strok s področja humanistike in naravoslovja.

Sprednja stran voščilnice župljanov mestne župnije Kranj z vdelano stekleno fotografijo novoimenovanemu ljubljanskemu škofu Jerneju Vidmarju z dne 31. 5. 1860.

(Foto: Tomaž Lauko)

¹ NŠAL, ŽA Kranj, Voščilo župljanov Kranja škofu Jerneju Vidmarju, 1860, predalnik IX/5 (ž. 411).

² Do takrat je za najstarejšo datirano fotografijo v NŠAL veljal portret Janez Flisa s 6. 6. 1860. Prim. Otrin: Fotografija maturanta Janeza Flisa, str. 468–469.

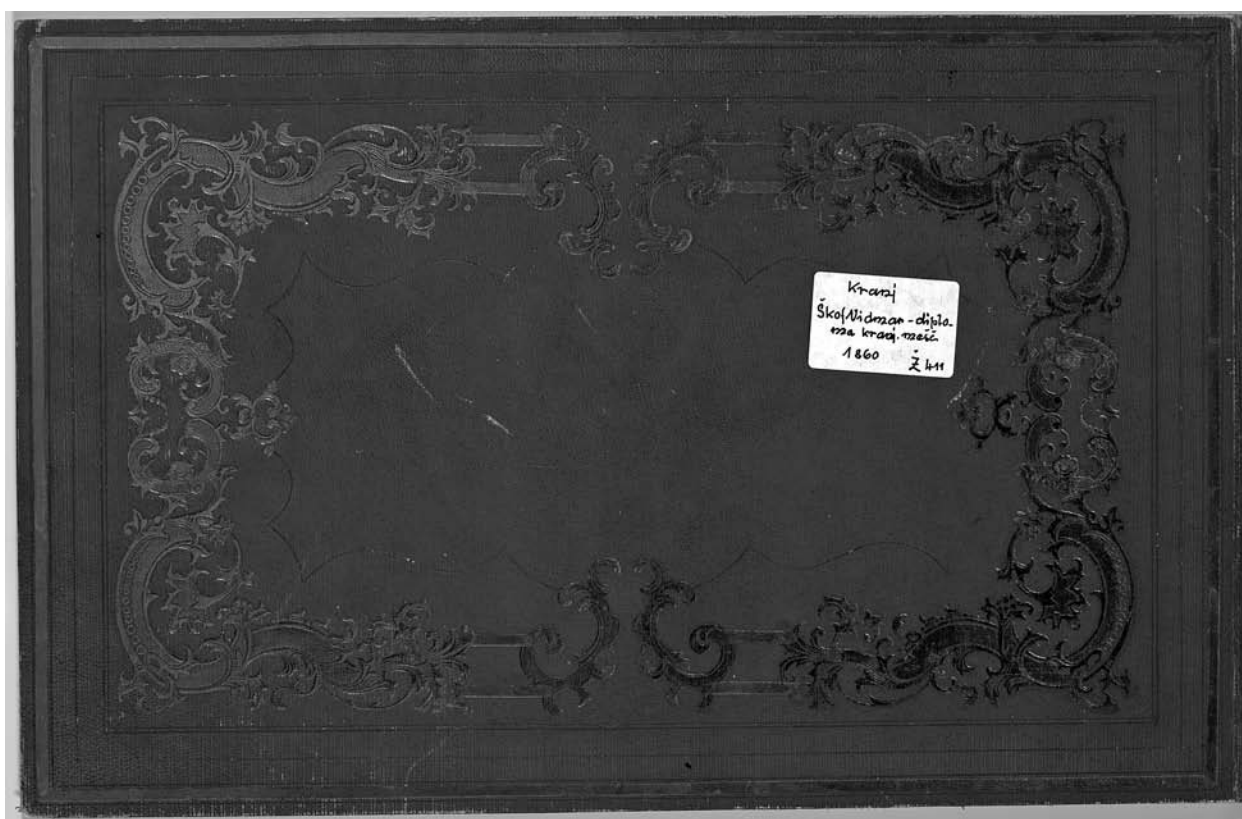
Proces raziskave

Po najdbi in kratki raziskavi konteksta nastanka fotografije sem o tem poročal štirim strokovnjakom s področja zgodovine fotografije: Mirku Kambiču – nestorju zgodovine fotografije na Slovenskem, Luciji Planinc – restavratorki in konservatorki Centra za restavriranje in konserviranje Arhiva Republike Slovenije, ki se ukvarja tudi z najstarejšim obdobjem nastanka fotografije, Blaženki First, ki je tisto leto v Narodnem muzeju Slovenije pripravila razstavo in izdala knjigo o Janezu Puharju,³ in Damirju Globočniku,⁴ ki je ravno tako tisto leto izdal knjigo o Janezu Puharju.

Vsi navedeni so izkazali velik interes za najdbo, v arhivu pa sta se kmalu zatem oglasila Mirko Kambič in Damir Globočnik. Prvi je o fotografiji napravil tudi kratek zapis v *Umetnostni kroniki*.⁵

24. 3. 2015 smo imeli v restavratorski delavnici Centra za restavriranje in konserviranje Arhiva Republike Slovenije prvi sestanek, na katerem smo sodelovali Lucija Planinc, Blaženka First, Jedert Vodopivec – vodja Centra za restavriranje in konserviranje Arhiva Republike Slovenije, Mirko Kambič in Blaž Otrin. Na njem smo si ogledali voščilnico in ugotovili, da gre za izjemno dragocenost, se pogovarjali o številnih vprašanjih, ki so se ob tem odprla, in načrtali nadaljnje raziskovalno delo.

Dogovorili smo se, da bomo objekt raziskave obravnavali kar se da široko, interdisciplinarno, pri čemer mora biti v ospredju varovanje objekta, ki se ne sme podvreči nobeni agresivni raziskavi, ki bi ga lahko poškodovala. Smer raziskave naj bi šla v naslednjih smereh: Ugotoviti zgodovinski kontekst nastanka

Zadnja stran voščilnice. (Foto: Tomaž Lauko)

³ First: Puharjeva šifra. Skrivnostni izum prvega slovenskega fotografa.

⁴ Globočnik: Janez Puhar (1814–1864).

⁵ Globočnik: Notica o Puharjevi fotografiji iz leta 1860, str. 23–26.

in pregledati vso razpoložljivo arhivsko gradivo in literaturo, ki bi lahko pri tem pomagala; poizkusiti določiti tehnični postopek nastanka fotografije in njeno kemično sestavo ter vse te izsledke postaviti v primerjalni kontekst z Janezom Puharjem in drugimi sočasnimi fotografskimi deli in tehnikami.

Blaženka First je o prvih izsledkih raziskave leta 2015 napisala članek za *Kranjski zbornik*,⁶ a je treba upoštevati, da je bila takrat opravljena šele prva meritve z metodo PIXE, in sicer le na temnem delu fotografije.

Mirko Kambič kasneje ni več utegnil sodelovati, delu pa sta se pridružila še Primož Lampič iz Muzeja za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani in Žiga Šmit s Fakultete za matematiko in fiziko.

Skupina se je kasneje sestala ob dveh meritvah po metodi PIXE v Reaktorskem centru Instituta Jožef Stefan v Podgorici (22. 4. 2015, 16. 5. 2016) in še na dveh sestankih 26. 5. 2015 v Centru za restavriranje in konserviranje Arhiva Republike Slovenije in 1. 7. 2015 v Narodnem muzeju Slovenije, kjer smo fotografijo Kranja iz leta 1860 primerjali s tremi originalnimi fotografijami Janeza Puharja, ki jih hrani Narodni muzej Slovenije, in eno, ki jo hrani Muzej za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani.

Zgodovinski kontekst nastanka voščilnice in njena hramba v NŠAL

Jernej Vidmar se je rodil 11. 8. 1802 v Kranju na naslovu Mesto 108⁷ očetu Petru Vidmarju in materi Mariji Soršek (Sorscheg). Bogoslovne študije je opravil v Ljubljani, kjer je bil leta 1827 posvečen v mašnika. V letih 1828/29 je bil kaplan v Šentrupertu na Dolenjskem, potem pa ga je škof Anton Alojzij Wolf poslal na študij teologije na dunajski Avguštinij, kjer je ostal do leta 1832. Med letoma 1832 in 1837 je na ljubljanskem liceju predaval biblične vede in orientalske jezike (njegov slušatelj je bil tudi Janez Puhar), nato pa bil imenovan za dvornega kaplana in ravnatelja Avguštinija na Dunaju, kjer je ostal do prevzema škofijske službe v Ljubljani, vmes je tudi doktoriral iz teologije.

Po smrti škofa Wolfa 7. 2. 1859 se je začel postopek izbire novega ljubljanskega knezoškofa. Na podlagi predlogov in posvetovanj je cesar Franc Jožef 6. 11. 1859 na to mesto imenoval Jerneja Vidmarja, papež Pij IX. je imenovanje potrdil 23. 3. 1860, škofovsko posvečenje pa je Vidmar prejel 17. 6. 1860 na Dunaju.⁸

Novi škof je v Ljubljano prispel z vlakom 26. 6. 1860. Duhovniki in mestni zastopnik so ga pozdravili že v Zidanem Mostu, na drugih postajah na Štajerskem ter Kranjskem so ga pozdravljali duhovniki, verno ljudstvo in šolska mladina. V Ljubljani ga je na kolodvoru sprejel deželni glavar grof Chorinsky, stolni kapitelj, mestna duhovščina, visoki uradniki, duhovniki in gosposka iz Ljubljane in drugod, šolska mladina ter številno ljudstvo, ki mu je napravilo špallir od kolodvora do škofije. Slovesnost umestitve za škofa se je izvršila 1. julija v ljubljanski stolnici.⁹

Še pred Vidmarjevo posvetitvijo na Dunaju so kranjski župljani novoimenovanemu škofu napravili lično izdelano voščilnico, ki je datirana na dan sv. Kancijana in tovarišev, torej 31. 5. 1860.

Voščilnica je sestavljena iz usnjenih platnic, v katero je vložena voščilnica sestavljena iz sedmih folijih, ki je prišita in prilepljena na mehko notranjo pla-

⁶ First: Stekljeni biser iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, str. 15–20.

⁷ Hiši se je po domače reklo Štangelj. Lastniki hiše so se pogosto menjavali, ob preštevilčenju pa je dobila številko 82. V isti hiši (tedaj že št. 82) se je 26. 8. 1814 rodil Janez Puhar. Prim. NŠAL, ŽA Kranj, SA 1761–1878, NŠAL, krstna knjiga Župnije Kranj, 1805–1814.

⁸ Dolinar: *Ljubljanski škofje*, str. 303, 304.

⁹ *Zgodnja Danica*, 5. 6. 1860, št. 14, str. 112, *Laibacher Zeitung*, 27. 6. 1860, št. 146.

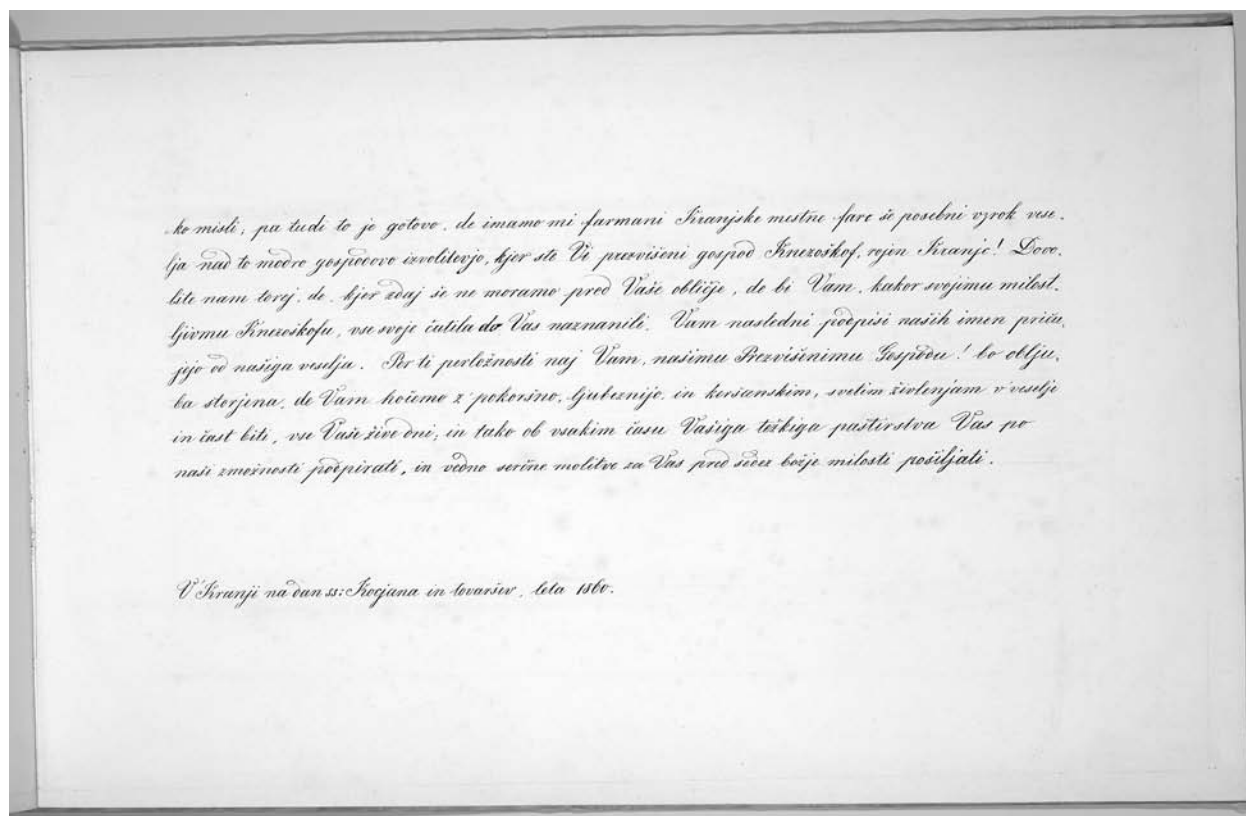

Sprednja stran voščilnice župljanov mestne župnije Kranj z vdelano stekleno fotografijo novoimenovanemu ljubljanskemu škofu Jerneju Vidmarju z dne 31. 5. 1860.
(Foto: Tomaž Lauko)

Prvi folij voščila. (Foto: Tomaž Lauko)

tnico.¹⁰ V sprednjo usnjeno platnico je vdelana steklena fotografija, ki prikazuje Glavni trg v Kranju z župnijsko cerkvijo sv. Kancijana in tovarišev ter v ozadju cerkvijo Rožnovenske Matere božje. Na prvem foliju sta umetelno zapisana naslovnik in pošiljatelj voščila: »Njih milosti prevzvišenimu, prečastitljivemu gospodu gospodu Jerneju Widmar-ju svojemu zaželjenimu novemu knezo škofu farmani ss: Kociana in tovaršev mestne kranjske fare.« Na naslednjih dveh folijih je zapisano voščilo, v katerem je izražena zahvala Bogu za novega pastirja in srčno veselje župljanov Župnije Kranj nad novim knezoškofom, ki prihaja prav iz njihovega mesta. V izraz tega veselja so zapisali: »Dovolite nam torej, de, kjer zdaj še ne moremo pred Vaše obličje, de bi Vam, kakor svojimu milostljivmu Knezoškofu, vse svoje čutila do Vas naznanili. Vam nasledni podpisi imen pričujejo od našiga veselja.«

Drugi folij voščila. (Foto: Tomaž Lauko)

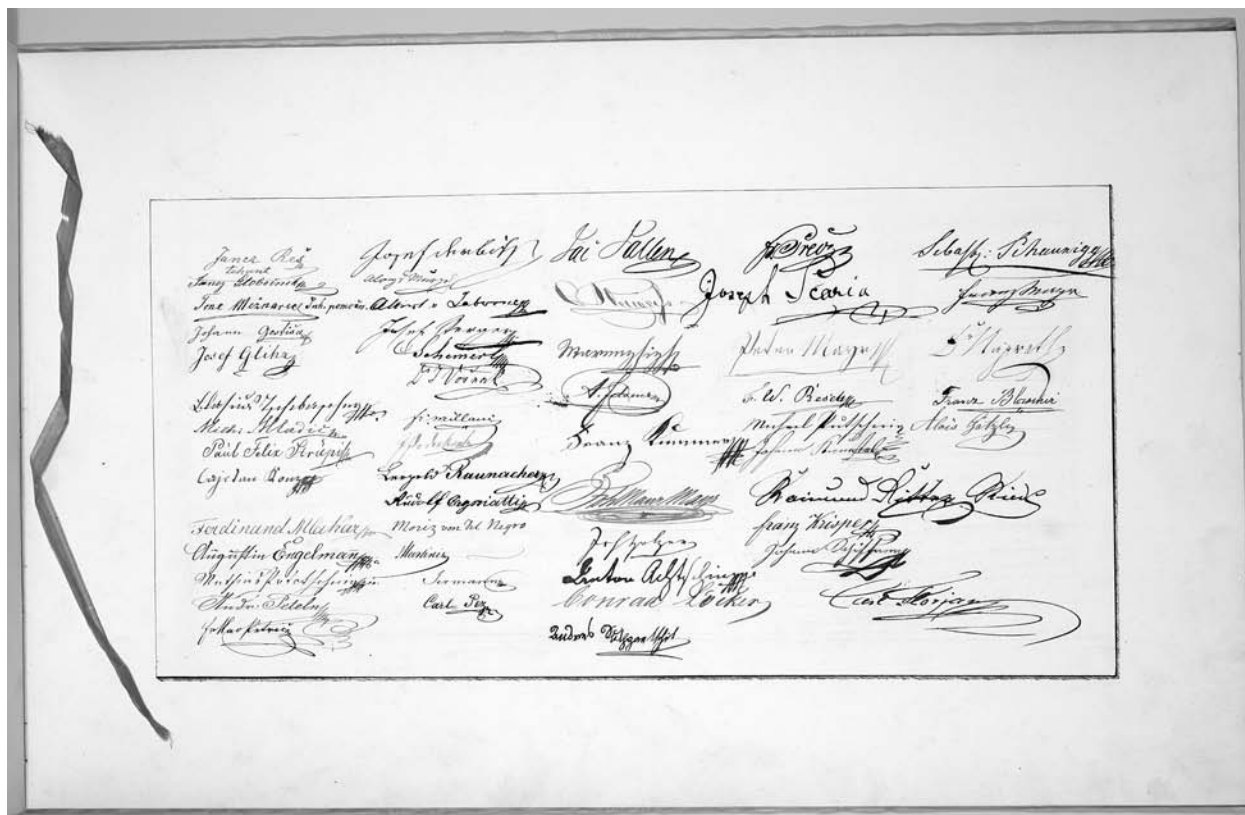
Voščilu sledijo trije foliji podpisov uglednih krajnskih meščanov, ki so razvrščeni po natančnem hierarhičnem vrstnem redu, na zadnjem, sedmem foliju pa je estetsko izrisano voščilo s seznamom učiteljev in učencev Glavne šole v Kranju na čelu z vodjo Janezom Globočnikom. Vseh lastnoročnih podpisov na treh folijih je okroglo 150, podpisniki pa predstavljajo elito mesta Kranj oz. okoli pet odstotkov vseh »farmanov« župnije, ki je v letu 1860 štela 3184 duš.¹¹

Na prvi strani podpisov oz. četrtem foliju je v petih vrsticah 52 podpisov mestnih veljakov, najprej so duhovniki mestne župnije, nato učitelji Glavne šole v Kranju, uradniki Okrajnega glavarstva in državnih uradov, nato zastopniki občine Kranj in še dve vrstici uglednih meščanov. Na drugi strani podpisov so

¹⁰ First: Stekleni biser iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, str. 15–20; Planinc: Vizualna preiskava fotografije Kranja na steklu (prispevek v pričujoči številki *Arhivov*).

¹¹ Prim. šematizem ljubljanske škofije, 1860.

štirje stolpci podpisov 31 uglednih meščanov, na tretji strani podpisov je 67 podpisov mestnih dam, žena in hčera pomembnih meščanov in rodbin.

Tretji folij voščila. (Foto: Tomaž Lauko)

Podpisniki voščila so naslednji:¹²

Prva stran podpisov (folij 4)

V prvem stolpcu so: kranjski dekan Janez Reš,¹³ vikar in vodja Glavne šole v Kranju Janez Globočnik,¹⁴ kaplan Tone Mežnarec,¹⁵ kaplan Johann Gostiša,¹⁶

¹² V kurzivi so prepisana imena in priimki, kot so zapisani v voščilnici, v [oglatem] oklepaju so zapisi nečitljivo napisanih priimkov, v navadnem oklepaju pa posodobljene različice imen in priimkov.

¹³ Janez Reš, rojen 6. 3. 1804 v Kranju, mašnik postal leta 1828, najprej kot kaplan deloval v Boštanju in Predosljah, od leta 1834 v Ljubljani pri sv. Jakobu, od leta 1839 pri sv. Nikolaju, med letoma 1840 in 1851 je bil župnik v Polhovem Gradcu, nato v Idriji do leta 1858, ko je postal dekan v Kranju, kjer ostal do smrti leta 1874. NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

¹⁴ Janez Globočnik, rojen 10. 4. 1824 v Cerkljah na Gorenjskem, v mašnika je bil posvečen leta 1848, najprej je eno leto deloval v Hrenovicah, nato pa bil dolgoletni vikar in ravnatelj glavne šole v Kranju. Leta 1864 je odšel v Brdo, nato pa isto leto za dvornega kaplana v Gorico, kjer je ostal do smrti.

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

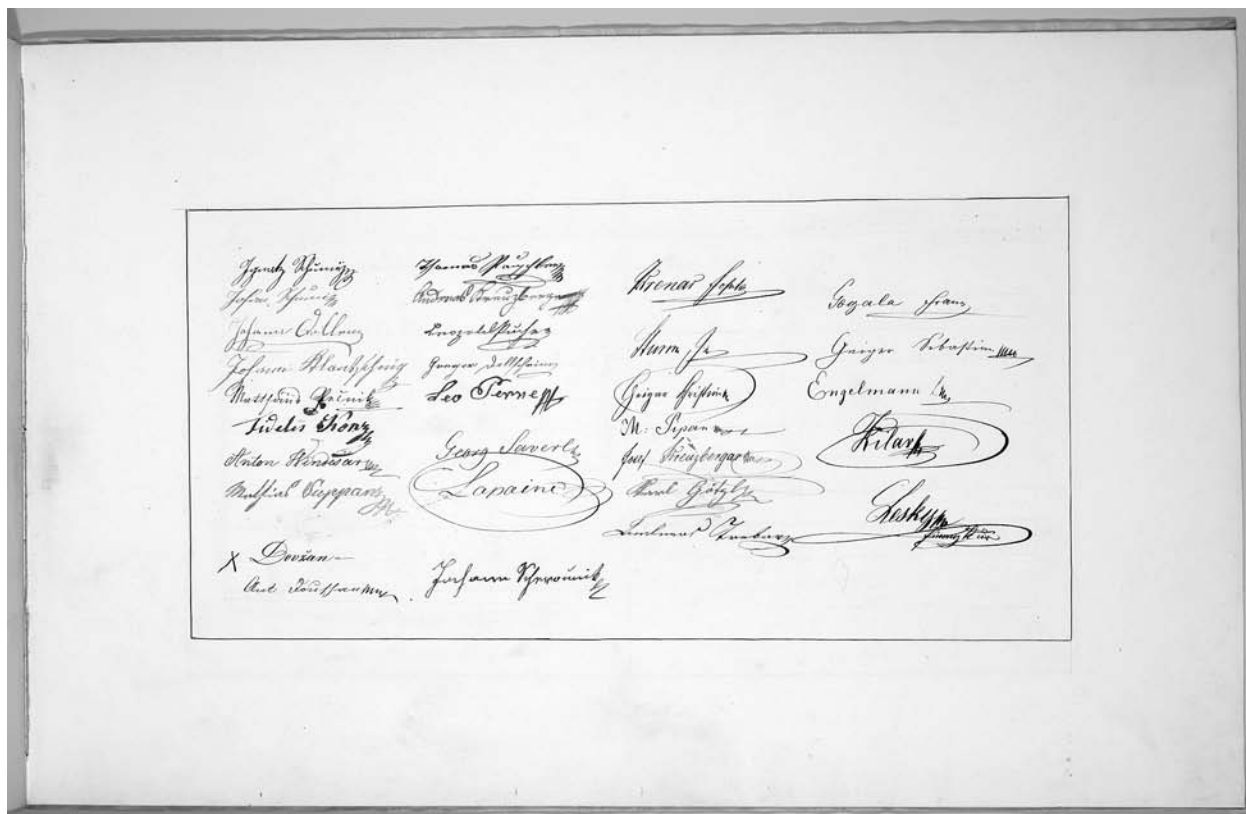
¹⁵ Tone Mežnarc, rojen 13. 6. 1833 v župniji Breznica, posvečen leta 1856, eno leto je deloval na Šenturški Gori, nato pa prišel v Kranj, kjer deloval do smrti leta 1900.

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

¹⁶ Janez Gostiša, rojen 4. 5. 1888 v Idriji, posvečen leta 1856, najprej je bil kaplan v župniji Kranj Šmartin, nato pa v Kranju, kasneje je postal vojaški kurat, umrl je leta 1884.

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

upokojeni kaplan *Josef Gliha*,¹⁷ upokojeni kaplan *Blasius Tschibascheg*,¹⁸ upokojeni župnik *Mich. Mladič*,¹⁹ *Paul Felix Strupi*.²⁰ Na zadnjem mestu med duhovniki je *Cajetan Konz*,²¹ ki edini od duhovnikov ni deloval v Kranju, takrat je bil lokalni kaplan v Babnem Polju, bil pa je rojen Kranjčan. Za duhovniki v prvi vrstici sledijo šolniki: šolski oskrbnik *Ferdinand Mlakar*; učitelj *Augustin Engelmann* (Augustin Engelman), učitelj *Mathias Pototschnig* (Matija Potočnik), učitelj *Andr. Peteln* (Andrej Petelin),²² učitelj *Fr. Xau. Petrič* (Franc Ksaver Petrič).²³

Četrty folij oz. prva stran podpisnikov. (Foto: Tomaž Lauko)

¹⁷ Jože Gliha, rojen 11. 3. 1796 v Šentvidu pri Stični, posvečen leta 1823, od leta 1828 do 1842 kaplan na Raki, nato kurat v Zalogu Župnije Cerklje na Gorenjskem, leta 1857 prišel na Primskovo in od leta 1860 bival v Kranju, kjer je umrl leta 1877.

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

¹⁸ Blaž Čibašek, rojen 29. 6. 1777 v Smledniku, posvečen leta 1809, deloval v lavantinski škofiji, od leta 1859 bival v Kranju, kjer je leta 1862 umrl.

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

¹⁹ Miha Mladič, rojen 28. 9. 1788 v Naklem, v mašnika posvečen leta 1817, v letih 1827–28 deloval v Novi Oselici, nato v Godoviču, med letoma 1837 in 1841 v Zagorju, nato prišel v Kranj, kjer je kot upokojeni župnik bival do smrti leta 1871.

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

²⁰ Pavel Feliks Strupi, rojen 1813 v Kranju, posvečen leta 1839, deloval v tržaško-koprski škofiji, od leta 1853 kot upokojeni duhovnik bival v Kranju, kjer je umrl leta 1862.

NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407, duhovniki ljubljanske škofije, umrli od leta 1842 do leta 1941; šematizmi ljubljanske škofije.

²¹ Kajetan Konz, rojen 7. 8. 1802 v Kranju, v mašnika je bil posvečen leta 1830, najprej je bil kaplan v Logatcu, nato v Podragi na Vipavskem do leta 1833, potem ponovno leto v Horjulu, nato v Trati - Gorenji vasi in nato na Ljubnem, kjer je ostal do leta 1842, ko je postal lokalist v Babnem Polju, kjer je leta 1870 tudi umrl.

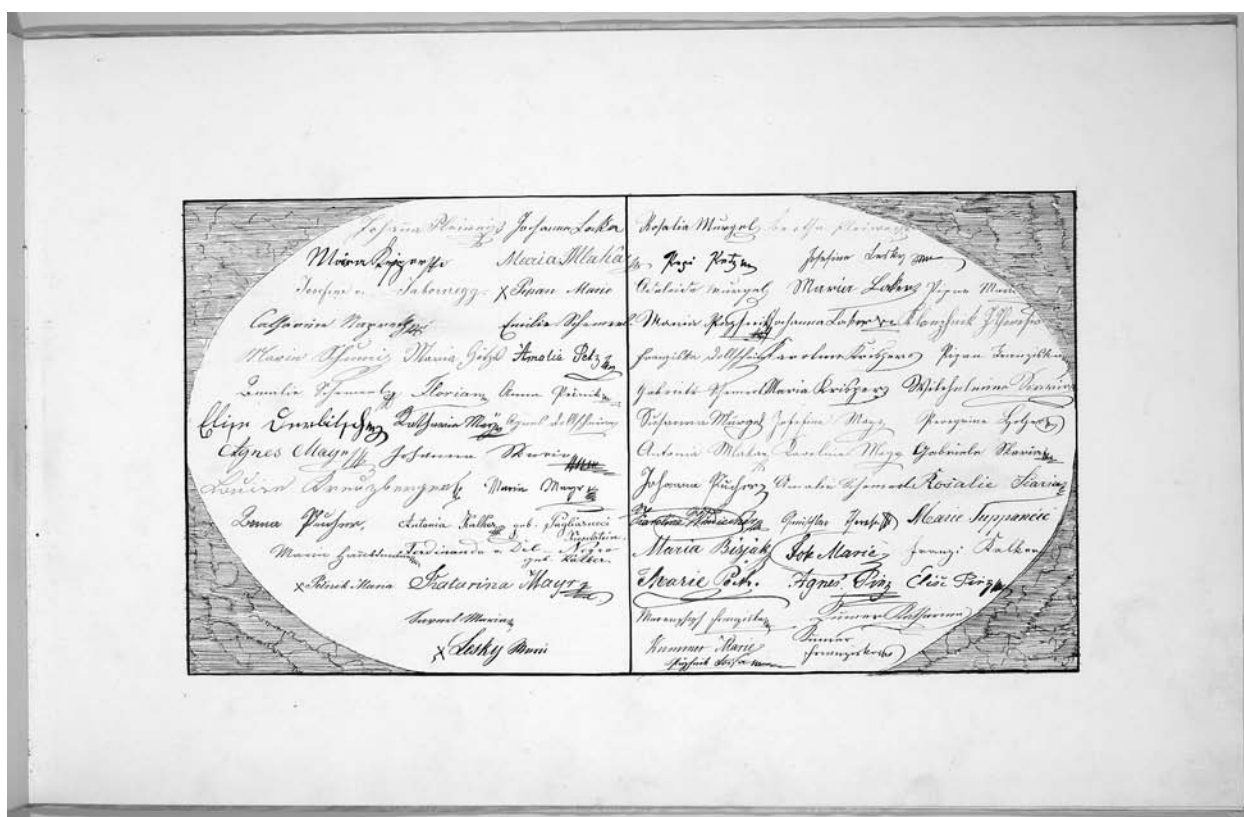
²² Letno sporočilo očitne glavne šole Kranjske 1866.

²³ Glej voščilnico, kjer so navedeni učitelji in dijaki Glavne šole v Kranju 4.

V drugem stolpcu so državni uradniki in svobodni poklici: okrajni glavar *Josef Derbitsch* (Josef Derbič), *Aloys Murgel*, uradnik *Alois Jabornegg*,²⁴ notar *Josef Sterger*,²⁵ *Schemerl*, zdravnik *dr. J. Vošnjak* (Josip Vošnjak), *Fr. Millauiz*, [*J. Podrakar*], *Leopold Raunacher*, *Rudolf* [*Cagniatti*], vojaški sodnik *Mooriz von del Negro*,²⁶ [*Martini*], *Jermann*,²⁷ zemljiškoknjižni uradnik *Carl Pez* (Karl Pec).²⁸

V tretjem stolpcu sledijo zastopniki občine Kranj: župan *Jacob Jallen* (Jakob Jalen), občinski svetovalec *C. Pleiweiss* (Konrad Pleiweiss),²⁹ *Marenzhizh* (Ivan Marenčič),³⁰ [*A. Fetoner*], ključar župne cerkve *Franz Kummer*,³¹ občinski svetovalec *Joh. Maur. Mayr* (Ivan Mavricij Mayr),³² *Joh. Holzer* (Ivan Holzer), *Anton Achtschin* (Ahčin), občinski svetovalec *Conrad Locker* (Konrad Lokar), *Andres* [*Suthzartschit*].

V četrtem in petem stolpcu so ugledni meščani: *Fr. [Creviz]*, c.-kr. poštár *Joseph Scaria* (Skarja),³³ *Peter Mayr*, *F. W. Resch*, krojač *Michael Putschnig* (Miha Pučnik),³⁴ *Johann Kunstel*, uradnik *Raimund Ritter Riedl*,³⁵ trgovec *Franz*

Peti folij oz. druga stran podpisnikov. (Foto: Tomaž Lauko)

- ²⁴ *Hof und Staats – Handbuch der Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1856*, drugi del, str. 305, 241.
- ²⁵ Internetni vir: Steger, Jožef (Josef). URL: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Sterger_Jozef_1817_1889.xml. Pridobljeno, 20. 3. 2019.
- ²⁶ Schiviz von Schivizhoffen: *Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*, str. 418.
- ²⁷ Verjetno Jernej Jerman, davčni uradnik. Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 409.
- ²⁸ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 321.
- ²⁹ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 313.
- ³⁰ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 318.
- ³¹ NŠAL 16, župnijski inventarji, šk. 27, Kranj, 1857.
- ³² Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 313.
- ³³ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 294.
- ³⁴ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 386.
- ³⁵ Ludwig Schiviz von Schivizhoffen: *Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*, Ljubljana 1905, str. 230.

Krisper,³⁶ *Johann Schiffrer*, industrijalec *Carl Florjan*,³⁷ lekarnar *Sebast Schaunig* (Boštjan Šavnik),³⁸ trgovec *Franz Mayr*, zdravnik *dr. Napreth*,³⁹ *Franz Blaschir*, slikar *Alois Götzl*.⁴⁰

Tretja stran podpisov (folij 5)

V prvem stolpcu so: mesarja *Ignatz Schumy* (Šumi), *Johann Schumi*,⁴¹ *Johann Dollenz*, *Johann Klantschnig*, *Matthäus Pečnik*, *Fidelis Konz*, trgovec *Anton Windischar*,⁴² čevljar *Mathias Suppanz* (Matija Zupanc),⁴³ *Dovžan*,⁴⁴ Ant. Doushan.

V drugem stolpcu so: trgovec *Thomas Pauschlar* (Tomaž Pavšlar),⁴⁵ trgovec *Andreas Kreuzberger*, vrvar *Leopold Pucher*,⁴⁶ *Gregor Dollschein*, ključavničar *Lev Perne*,⁴⁷ izdelovalec odej *Georg Saverl* (Jurij Zavrl),⁴⁸ *Lapaine*, pek *Johann Scherounik* (Janez Žerovnik).⁴⁹

V tretjem stolpcu so: usnjar *Krener Josef*,⁵⁰ *Sturm J.*, kavarnar *Geiger Christian*,⁵¹ *M. Pipan*, *Josef Kreuzberger*, slikar *Karl Götzl*,⁵² vrvar *Andreas Trebar*.⁵³

Stolpec 4: *Gogala Franz*, krojač *Geiger Sebastian*,⁵⁴ *Engelmann*, *Kilar*, [*Lesky*], [*Pusauz*].

Peta stran podpisov (folij 6)

Vrstica 1: *Johanna Pleiweiss*,⁵⁵ *Johanna Lockar*,⁵⁶ *Rosalie Murgel*,⁵⁷ *Bertha Pleiweiss*.⁵⁸

Vrstica 2: *Maria Krisper*,⁵⁹ *Maria Mlakar*,⁶⁰ *Pepi Petz*, *Josipina* [*Lesky*].

Vrstica 3: *Josefine Jabernegg*,⁶¹ *Pipan Marie*, *Adeleide Murgel*,⁶² *Maria Loker*, *Pipan Maria*.

Vrstica 4: *Catharina Napreth*, *Emilia Schemerl*, *Maria Puzhnik*,⁶³ *Johanna Laker*, *Klanzhnik J. Theresia*.

³⁶ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 317.

³⁷ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 322.

³⁸ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 413.

³⁹ Johann Napreth. Prim: Lippich: *Topographie der k. k. Provinzialhauptstadt Laibach in Bezug auf Natur und Heilkunde, Medicinalordnung und Biostatik*.

⁴⁰ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 263, 397.

⁴¹ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 316.

⁴² Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 408.

⁴³ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 408.

⁴⁴ Verjetno mizar Ivan Dovžan. Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 419.

⁴⁵ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 317.

⁴⁶ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 414.

⁴⁷ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 389.

⁴⁸ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 391.

⁴⁹ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 420.

⁵⁰ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 400.

⁵¹ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 317.

⁵² Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 263.

⁵³ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 421.

⁵⁴ Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 420.

⁵⁵ Žena občinskega svetovalca Konrada Pleiweissa. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 183, 184 b.

⁵⁶ Žena občinskega svetovalca Konrada Lokarja. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 138, 139.

⁵⁷ Žena uradnika v okrajnem glavarstvu Aloysa Murgla.

⁵⁸ Hči občinskega svetovalca Konrada Pleiweissa. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 183, 184 b.

⁵⁹ Žena trgovca Franca Krisperja. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 133.

⁶⁰ Žena šolskega oskrbnika Ferdinanda Mlakarja. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 117.

⁶¹ Žena uradnika na okrajnem glavarstvu.

⁶² Žena uradnika na okrajnem glavarstvu.

⁶³ Žena krojača Mihaela Pučnika. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 178.

Vrstica 5: *Maria Schumi, Maria Götzl*,⁶⁴ *Amalia Petz, Franziska Dollschina, Karoline Krisper, Pipan Franziska.*

Vrstica 6: *Amalie Schemerl, Floriana Anna Pečnik, Gabriele Schemerl, Maria [Kriszerz], Wilhelmine [Siarion].*

Vrstica 7: *Elise Derbitsch, Katharina Mayr, Agnes Dollscheina, Susanna Murgel, Josefina Mayr, Pergrine Holzer.*

Vrstica 8: *Agnes Mayr, učiteljica na glavni šoli Johanna Skaria*,⁶⁵ *Antonia Mlakar*,⁶⁶ *Karolina Mayr, Gabriele Skaria.*

Vrstica 9: *Louise Kreuzberger, Maria Mayr, Johanna Pucher*,⁶⁷ *Amalie Schemerl, Rosalie Scaria.*

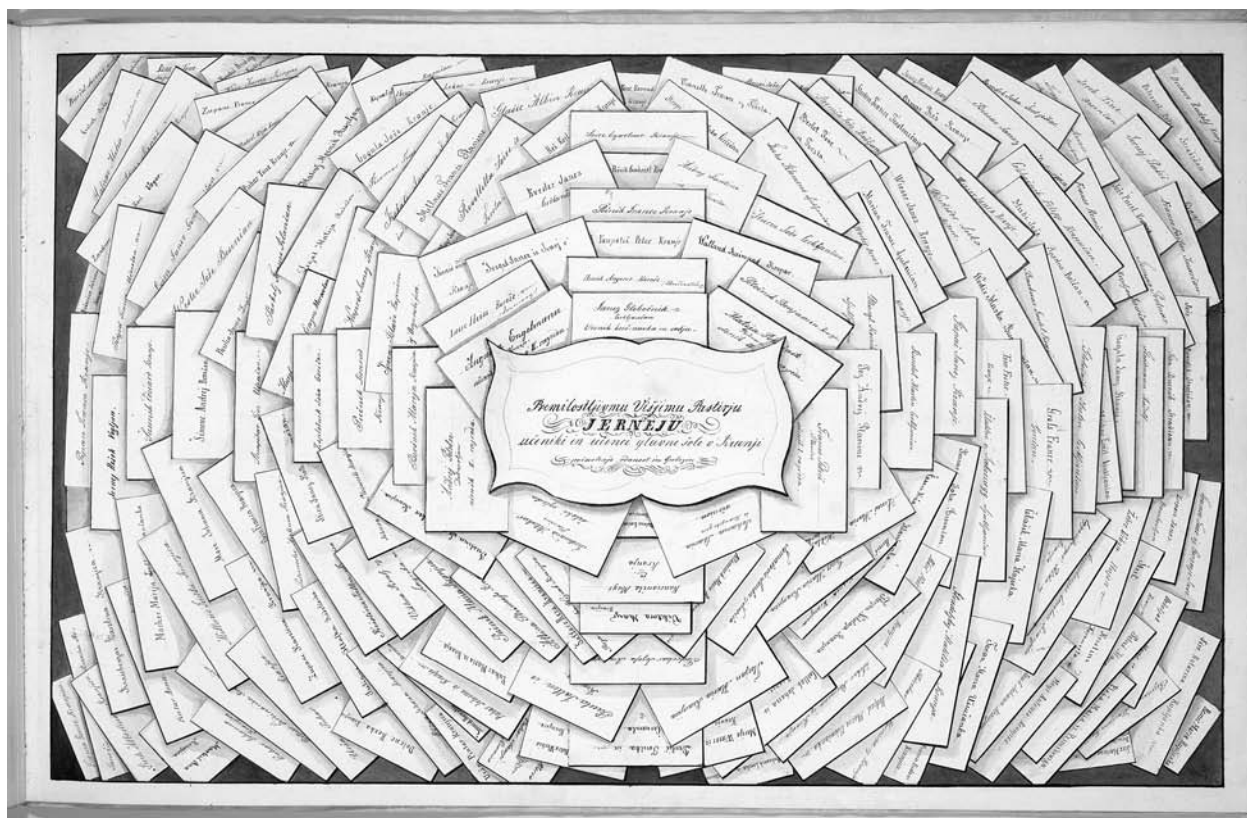
Vrstica 10: *Anna Pucher*,⁶⁸ *Antonia Kalker geb. Pagliarnoci Kneschstein*,⁶⁹ *Karoline Windischer, [Penischer] Theresia, Marie Suppančič.*

Vrstica 11: *Maria Haubtmann, Ferdinanda v. Del Negro geb. Kalker*,⁷⁰ *Maria Bizjak, Fok Marie, Franzi Kalker*.⁷¹

Vrstica 12: *Pečnik Maria, Katarina Mayr, Marie Pock, Agnes Pirz, Elis Pirz.*

Vrstica 13: *Saverl Maria, Marenzhizh Franziska, Kumer Katharina.*

Vrstici 14/15: *Lesky Marie, Kummer Marie, Kumer Franziska, Puzhnik Loisa.*

Šesti folij oz. tretja stran podpisnikov. (Foto: Tomaž Lauko)

⁶⁴ Žena slikarja Alojza. NŠAL, ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 65 a.

⁶⁵ Glej voščilnico str. 4.

⁶⁶ Hči šolskega oskrbnika Ferdinanda Mlakarja. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 117.

⁶⁷ Sestra Janez Puharja. Prim. NŠAL, ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 82 a.

⁶⁸ Žena Leopolda Puharja – bratranca Janeza Puharja. Prim. NŠAL, ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 78 a.

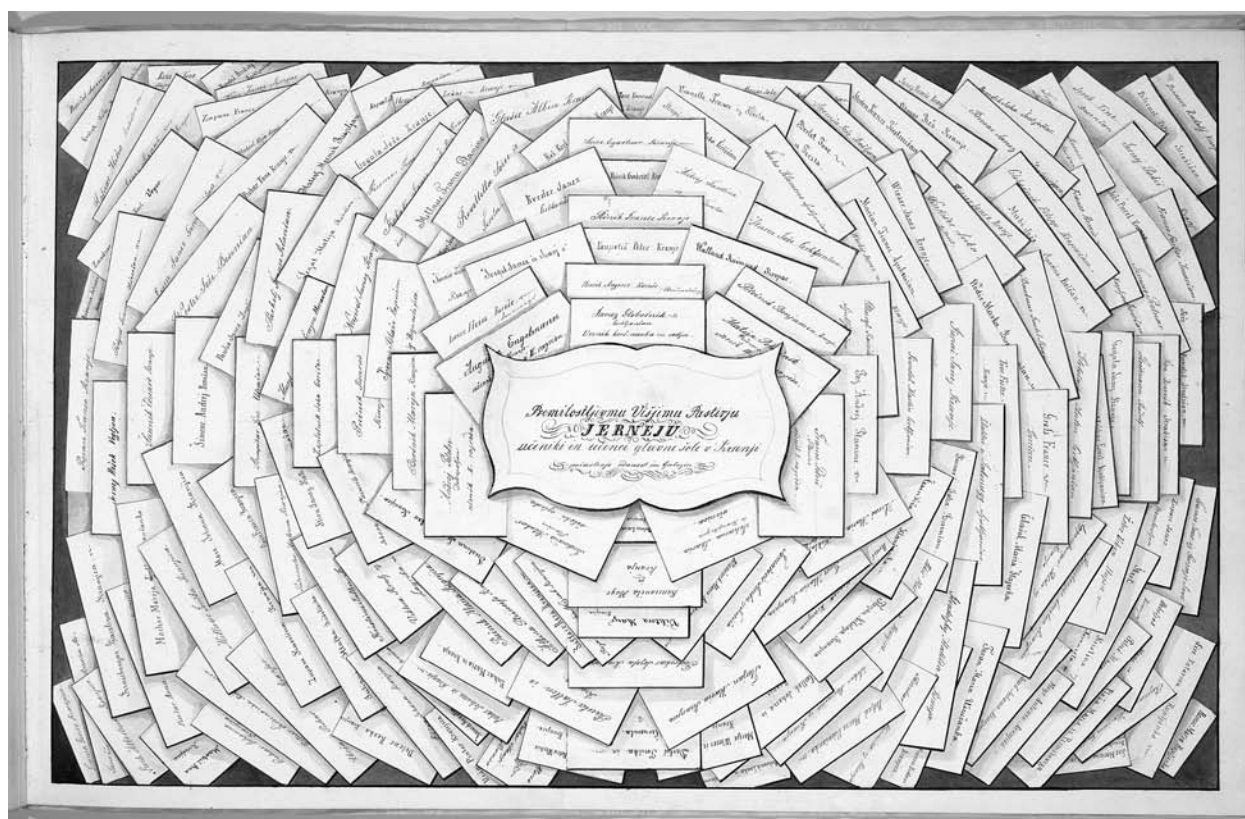
⁶⁹ Žena vojaškega častnika Ferdinanda Kalkerja. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 44.

⁷⁰ Žena vojaškega sodnika *Mooriz von del Negra*. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 44.

⁷¹ Hči vojaškega častnika Ferdinanda Kalkerja. NŠAL ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 44.

Vsi podpisniki, razen izjem, so bili župljani mestne župnije Kranj. Med izjemami je duhovnik Kajetan Konc, ki je takrat deloval v Babnem Polju, bil pa je rojen Kranjčan in domnevamo lahko, da se je med podpisniki znašel, ker je domačo župnijo obiskal ob prazniku patrocinija župnije. Med podpisanimi duhovniki sicer ni najti povsem direktne povezave z Janezom Puharjem, saj nihče izmed njih ni bil njegov sošolec v bogoslovju ali z njim deloval na kateri koli od dušnopastirskih postojank.⁷² Kljub temu pa je bil Puhar domačin, ki je bil tesno povezan z domačim Kranjem in je služboval v bližnjih Cerkljah na Gorenjskem ter je dobro poznal večino izmed njih.⁷³ Generacijsko ga lahko najtesneje povežemo s Pavlom Feliksom Strupijem, ki je bil leto starejši in ravno tako rojen v Kranju, obiskovala sta isto gimnazijo v Ljubljani,⁷⁴ vendar bila v različnih letnikih, Strupi pa je nato obiskoval bogoslovje v Trstu in bil ordiniran v tržaško-koprsko škofijo. V ljubljansko škofijo se je vrnil šele leta 1853 in od takrat kot upokojeni duhovnik bival v Kranju.

Arhivsko gradivo,⁷⁵ sočasno časopisje⁷⁶ in strokovna literatura nam ne da sta odgovora na to, kdo natančno je bil pobudnik za izdelavo te voščilnice, kdo jo je naredil in predvsem tudi ne, kdo je avtor fotografije na sprednji strani. Sklepamo, da bi bil pobudnik izdelave voščilnice lahko vikar in vodja Glavne šole v Kranju Janez Globočnik, saj je bil izredno aktiven v družbenem, prosvetnem,

Sedmi folij, voščilo učiteljev in učencev Glavne šole v Kranju. (Foto: Tomaž Lauko)

⁷² Prim. Šematizmi ljubljanske škofije 1835–1860.

⁷³ Več o povezavah med naštetimi duhovniki glej: First: Posnetek Kranja na steklu – uvod v vedutno fotografijo na Slovenskem (prispevek v tej številki *Arhivov*).

⁷⁴ *Juventus caesareo -- regii gymnasii academici Labacensis; 1830.*

⁷⁵ Pregledali smo tako župnijski arhiv župnije Kranj, ki se nahaja v Kranju, kot tistega, ki se nahaja v NŠAL. Pregledali smo tudi druge fonde v NŠAL, ki bi lahko vsebovali kakšno notico: zapuščino škofa Jerneja Vidmarja, Škofijski inventar 1875 in Škofijski arhiv Ljubljana 4 in NŠAL 10, ŠAL Ž, Kranj. Nikjer nismo našli nobenega podatka, ki bi se kakor koli dotikal te voščilnice.

⁷⁶ *Zgodnja Danica* in *Laibacher Zeitung* za leto 1860.

verskem in kulturnem življenju Kranja, poleg tega je naveden dvakrat, prvič na drugem mestu med podpisniki in na koncu voščilnice kot vodja šole skupaj s celotnim profesorskim zborom in dijaki. Med podpisniki naj posebej opozorimo še na tri Puharje, in sicer: Leopolda Puharja (1811–1887),⁷⁷ vrvarja in bratranca Janeza Puharja, njegovo ženo Ano Puhar, rojeno Vrenk (r. 1814), in sestro Janeza Puharja *Johanno* (Ivano) Puhar (1821–1903).⁷⁸

Iz teksta voščilnice je razvidno, da so voščilnico župljani poslali Vidmarju na Dunaj še pred njegovo posvetitvijo, kaj pa se je z njo dogajalo kasneje, je bolj negotovo. Po vsej verjetnosti je po Vidmarjevi smrti leta 1883 tako kot njegova celotna zapuščina prešla pod Župnijo Kranj in se je hranila v tamkajšnjem župnijskem arhivu. V času druge svetovne vojne jo je Josip Žontar iz kranjskega župnišča prenesel v t. i. osrednji arhiv za Gorenjsko⁷⁹ in jo v svojem rokopisu vpisal pod zaporedno št. 411 ter jo popisal kot: »*Poklon škofu Vidmarju 1860.*«⁸⁰ Voščilnica je bila po vojni skupaj z vsem gradivom cerkvene provenience predana Škofiji Ljubljana in nato v hrambo škofijskemu arhivu, kjer je bila nato popisana kot »[...] 411 *Diploma kranjskih meščanov škofu Vidmarju 1860.*«⁸¹ Kasneje, ko so se župnijski arhivi v NŠAL v sedemdesetih letih delili med razne knjige, spise, matične knjige in statuse animarume, je bila voščilnica uvrščena med razne knjige v škatlo številka tri in popisana kot »Škof Bart. Vidmar, Diploma kranjskega meščana 1860 /Ž411/«. Iz popisnega besedila ni mogoče razbrati, da gre za kakšno posebnost, in še manj, da jo na sprednji strani krasi steklena fotografija, zato ni čudno, da je bila leta in leta neopažena, ni bila navedena niti med fotografskim gradivom NŠAL in da je do najdbe leta 2014 »ušla« vsem raziskovalcem fotografije. V arhivu Župnije Kranj tudi ni nobenega gradiva, ki bi bil po formi podoben voščilnici in bi lahko služil za primerjavo.

Iz arhivskega gradiva in literature ni mogoče razbrati avtorstva in točnega časa nastanka fotografije. Vsekakor je bila fotografija narejena pred 31. majem 1860, kdaj točno, pa ni znano. Tudi ni bilo mogoče ugotoviti, ali je bila fotografija narejena namensko za to priložnost ali so uporabili že narejeno fotografijo. Posrednih povezav z Janezom Puharjem je sicer precej, a niso tako močne, da bi dokazovale njegovo avtorstvo. V prid govorijo dejstva, da sta bila tako Jernej Vidmar kot Janez Puhar Kranjčana, da je bil Vidmar nekaj časa Puharjev profesor, da sta se rodila v isti hiši, da so med podpisniki mnogi Puharjevi znanci in celo sorodniki, da je bil kranjski dekan Janez Reš v hierarhičnem pogledu nadrejen Puharju, ki je bil takrat leta 1860 kaplan v bližnji župniji Cerklje na Gorenjskem, ki je spadala pod kranjsko dekanijo. A če bi fotografijo namensko za to priložnost napravil Janez Puhar, bi bil zagotovo tudi med sopodpisniki, kot je bil njegov rojak duhovnik Kajetan Konc, ki je takrat služboval v Babnem Polju. Avtor fotografije bi lahko bil tudi kdo drug od popotnih fotografov, ki so bili takrat sicer še zelo redki, a so bili, vendar nimamo nikakršnih podatkov, da bi katerega koli izmed njih lahko z gotovostjo vpletli v svoj kontekst.⁸²

⁷⁷ Prim. NŠAL, ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 78 a.

⁷⁸ Prim. NŠAL, ŽA Kranj, SA 1761–1878, Kranj št. 82 a.

⁷⁹ Žontar: Prelomna leta v očetovem življenju, str. 11.

⁸⁰ NŠAL 99, šk. 29, Popis gradiva (spisi in knjige), ki ga je naredil J. Žontar.

⁸¹ NŠAL 99, šk. 29, Popis gradiva v obliki knjig po tekočih številkah.

⁸² Prim. First: Stekleni biser iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani, str. 15–20.

Več o vprašanju avtorstva fotografije glej: First: Posnetek Kranja na steklu – uvod v vedutno fotografijo na Slovenskem (prispevek v pričujoči številki *Arhivov*).

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ŽAK – Župnijski arhiv Kranj

- ŽAK, Spisi 1850–1870

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

- NŠAL 4, Škofijski arhiv Ljubljana 4
- NŠAL 10, ŠAL Ž, Kranj
- NŠAL 16, Župnijski inventarji, šk. 27
- NŠAL 99, ŠAL razno, šk. 29
- NŠAL 580, Viktor Kragl, šk. 407
- ŽA Kranj

ČASOPISJE

Zgodnja Danica, 1860

Laibacher Zeitung, 1860

LETOPISI

Šematizmi ljubljanske škofije, 19. stoletje

Letno sporočilo očitne glavne šole Kranjske 1866

Hof und Staats – Handbuch der Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1856

Juventus caesareo – regii gymnasii academici Labacensis; 1830

LITERATURA

Dolinar, France M.: *Ljubljanski škofje*. Družina: Ljubljana 2007.

First, Blaženka: *Puharjeva šifra. Skrivnostni izum prvega slovenskega fotografa*. Katalog razstave. Od 26. avgusta do 30. septembra 2014. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2014, 218 str.

First, Blaženka: *Stekleni biser iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani*. V: *Kranjski zbornik*. Kranj: Mestna občina Kranj, 2015, str. 15–20.

First, Blaženka: *Posnetek Kranja na steklu – uvod v vedutno fotografijo na Slovenskem*. V: *Arhivi* 42 (2019), št. 1, str. 131–170.

Globočnik, Damir: *Janez Puhar (1814–1864). Prvi slovenski fotograf in fotografski izumitelj*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2014.

Globočnik, Damir: *Notica o Puharjevi fotografiji iz leta 1860*. V: *Umetnostna kronika* 45, 2014 (december 2014, januar 2015), str. 23–26.

Lippich, Franz Wilhelm: *Topographie der k. k. Provinzialhauptstadt Laibach in Bezug auf Natur und Heilkunde, Medicinalordnung und Biostatik*, Laibach: 1834.

Otrin, Blaž: *Fotografija maturanta Janeza Flisa*. V: *Arhivi – zakladnice spomina* (ur. Andrej Nared). Ljubljana: Arhiv republike Slovenije ... 2014, str. 468–469.

Planinc, Lucija: *Vizualna preiskava fotografije Kranja na steklu*. V: *Arhivi* 42 (2019), št. 1, str. 187–204.

Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*, Ljubljana 1905.

Žontar, Josip: *Zgodovina Mesta Kranja*. Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

Žontar, Jože: *Prelomna leta v očetovem življenju*. V: *Življenje in delo Josipa Žontarja. Ob stoletnici rojstva*. Kranj, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Mestna občina Kranj, 1996, str. 7–14.

INTERNETNI VIRI

Österreichisches Biographisches Lexikon; geslo: Sterger, Jožef.

URL: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Sterger_Jozef_1817_1889.xml.
Pridobljeno, 20. 3. 2019.

SUMMARY

PHOTOGRAPH OF KRANJ ON GLASS FROM 1860 – THE PRESENTATION OF ARCHIVALIA, RESEARCH PROCESS, AND THE HISTORICAL CONTEXT OF ORIGIN

In 2014, a card gifted from the parishioners of Kranj parish to the newly ordained Bishop Jernej Vidmar was found in the Archdiocesan Archives Ljubljana, dating from the day of St. Cantianus and Companions (31. 5. 1860), which has a glass photograph, showing the main square of Kranj, embedded in the front page. As the oldest photograph in the Archdiocesan Archives Ljubljana and the oldest known photograph showing Kranj, it attracted a great deal of researchers' attention, particularly since the author could be Janez Puhar (Johann Pucher). The archivalia consists of covers inlaid with the photograph on glass and a card consisting of seven folios sewed in the soft inside cover pages on which a lovely wish is written, followed by the signatures of 150 parishioners of the city parish of Kranj, and the list of teachers and pupils of the school in Kranj who joined the congratulations. The signatures are in hierarchical order; the first are priests, then teachers, state officials, community leaders, prominent citizens, and ladies and girls at the end. Three relatives of Janez Puhar can be found among the signers. It follows that the instigator for the making of this card was the then vicar and leader of the main school in Kranj named Janez Globočnik, while the card was sent to Vidmar in Vienna prior to his ordination. After the death of bishop Vidmar in 1883, the card was entrusted to the Parish Archives Kranj, however, after the world war II ended, Josip Žontar gave it to Ljubljana Diocese. The latter entrusted the card's safekeeping to the Diocesan Archives where it was placed among various books of the Parish Archives in Kranj without any mention of the photograph on glass gracing the front, which is why it took a while before anyone noticed its significance. The historical context of the card's origin strongly supports the assumption that the author of the photograph could be Janez Puhar, nevertheless the arguments are too weak. The research of the card's content, examined archives, the simultaneous newspapers, and specialised literature unfortunately did not produce enough information about the author of the photograph, Janez Puhar or anyone else.